

Амортизація необоротних активів, грн	6,6	9,7	9,4
у структурі витрат, %	4,4	4,8	3,9
Відрахування на соціальні заходи, грн	9,1	13,6	16,5
у структурі витрат, %	6,0	6,7	7,0
Решта інших прямих і загальновиробничих витрат, грн	5,6	7,2	10,3
у структурі витрат, %	3,7	3,5	4,4

Підводячи підсумки, слід відзначити, що ефективність виробництва молока прямо залежить від собівартості продукції, підвищення продуктивності корів, поліпшення якості продукції. Особливу увагу сільгосптоваровиробники повинні приділяти збалансованому, високопоживному кормовиробництву, проводити оновлення молочного стада високопродуктивними породами нетелей і корів, прагнути до поліпшення системи утримання корів

за передовими технологіями зарубіжних країн із годівлею за типом «шведський стіл» та доїнням у спеціально обладнаних залах.

Вимоги СОТ щодо реалізації молочної продукції ставлять перед сільгосптоваровиробниками завдання нарощування виробництва тваринницької продукції на промисловій основі зі впровадженням інтенсивних технологій утримання худоби, що забезпечить економічність і поліпшить якість продукції.

Проаналізовано стан молочного скотарства та економічну ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області.

Проанализировано состояние молочного скотоводства и экономическую эффективность производства молока в сельскохозяйственных предприятиях Черкасской области.

An article analyses the state of the cattle breeding and economic efficiency of milk production on the farms of Cherkassy region.

*

І.В. ТКАЧУК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Оцінка грошових потоків сільськогосподарських підприємств

Ринкове конкурентне середовище вимагає від підприємств різних галузей економіки України, у т.ч. й сільськогосподарських, гнучкого реагування на зміни ринку, виконання зобов'язань між пов'язаними сторонами повною мірою та прозорості розрахунків, проведення діяльності відповідно до міжнародних стандартів. Грошові потоки сільськогосподарських підприємств характеризуються нерівномірністю і не є узгодженими у часі внаслідок сезонного характеру виробництва. Оцінка грошових потоків здійснюється за визначений період часу й при інтерпретації одержаних результатів передбачає

врахування особливостей функціонування підприємств аграрної галузі.

Питанням проведення оцінки грошових потоків підприємств приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова, П. А. Стецюк, С. В. Климчук, В. Х. Бівер, С. А. Росс, Б. Д. Джордан, Р. Д. Кей, В. М. Едвардс та ін. Визначені ними показники лягли в основу проведеного дослідження.

Мета статті – здійснити оцінку грошових потоків сільськогосподарських підприємств залежно від їхнього розміру.

Для проведення дослідження було обрано всі сільськогосподарські підприємства (65 од.), які звітували до Уманського, Христинівського, Маньківського, Жашківського і

* Науковий керівник – Т.Є. Кучеренко, доктор економічних наук, професор.

Тальнівського управління агропромислового розвитку районних державних адміністрацій за 2006–2010 роки. Умова відбору районів – економічні показники діяльності характеризуються лідируючими позиціями у сільському господарстві Черкаської області, підприємства знаходяться в однакових природно-кліматичних умовах, агрогрунтовій зоні.

Теоретичною, методологічною та інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти й рекомендації щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання, дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Черкаській області, сільськогосподарських підприємств.

Згідно зі статтею 63 Господарського кодексу України¹ підприємства залежно від чисельності працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до малих, середніх або великих підприємств.

Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50-ти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період – 70 млн грн.

Великими є підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік – 100 млн грн.

Усі інші підприємства визначаються як середні.

Відповідно до Рекомендацій Європейської комісії² підприємства належать до мікропідприємств, малих, середніх і великих підприємств залежно від чисельності працівників, суми річного обороту та/або підсумку річного балансу.

Малими визнаються підприємства, в яких чисельність працюючих не більше 50-ти осіб і річний оборот та/або підсумок річного балансу не перевищує 10 млн євро.

Мікропідприємствами є ті, в яких чисельність працівників не перевищує десять осіб і річний оборот та/або підсумок річного балансу не більше 2 млн євро.

Середніми є ті підприємства, в яких чисельність працівників не більше 250 осіб і річний оборот не більше 50 млн євро та/або підсумок річного балансу не перевищує 43 млн євро. До великих належать підприємства із чисельністю працівників понад 250 осіб і річним оборотом понад 50 млн євро та/або підсумком річного балансу понад 43 млн євро.

Між визначеннями, які наводяться у Господарському кодексі України та Рекомендаціях Європейської комісії, є відмінності. Насамперед, це менший розмір доходу від реалізації продукції або обороту:

для малих підприємств згідно з українським законодавством – до 70 млн грн; за рекомендаціями Єврокомісії – до 100 млн грн (у перерахунку на курс 10,00 грн / 1,0 євро);

для середніх підприємств – від 70 до 100 млн грн; від 100 до 500 млн грн;

для великих підприємств – більше 100 млн грн; більше 500 млн грн.

Іншою відмінністю є відсутність у Господарському кодексі України визначення мікропідприємств. Хоча в Рекомендаціях Єврокомісії 1996 року дане трактування теж не мало місця. Нове визначення малих і середніх підприємств (SME) опубліковано Єврокомісією у виданні "Official Journal of the European Union" L 124 від 20 травня 2003 року³, яке визнано єдиною законною основою для здійснення групування. Також українським законодавством не враховується підсумок річного балансу. Спільним є визначення чисельності працівників для всіх категорій підприємств.

В українському законодавстві існує узгодженість щодо визначення малих підприємств. Так, у пункті 2 розділу I П(С)БО 25⁴ зазначено: суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи, що відповідають критеріям, визначеним пунктом 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу України. Цими критеріями є такі:

¹ Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

² The new SME definition. User guide and model declaration / European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf.

³ Commission Recommendation 2003/361/EC // Official Journal of the European Union L 124. – 20 May 2003. – P. 36.

⁴ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва" [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.

підприємства, утворені в установленому законом порядку після 1 квітня 2011 року;

діючі, в яких протягом трьох послідовних попередніх років (або протягом попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше трьох років), щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує 3 млн грн, та в яких середньооблікова чисельність працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб;

які були зареєстровані платниками єдиного податку в установленому законодавством порядку в період до набрання чинності цим Кодексом і в яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації проду-

кції (товарів, робіт, послуг) становить до 1 млн грн та середньооблікова чисельність працівників – до 50 осіб¹.

Дані норми Податкового кодексу України застосовуються підприємствами, як правило, при складанні спрощеної фінансової звітності, при цьому ставка податку на прибуток дорівнює 0 % (на період з 01.04.2011 р. до 01.01.2016 р.).

У зв'язку з наявністю такої невідповідності, на нашу думку, підходи до визначення категорій підприємств залежно від їхнього розміру потребують уніфікації (рис. 1).

Категорія підприємства	Чисельність працівників, осіб	Дохід, млн грн
Мікро підприємство	≤ 20	≤ 3
Мале підприємство	> 20...≤ 50	> 3...≤ 70
Середнє підприємство	> 50...≤ 250	> 70...≤ 100
Велике підприємство	> 250	> 100

Рис. 1. Категорії підприємств за розміром²

Оскільки норми Господарського кодексу України й Податкового кодексу України є офіційними документами, якими керуються при проведенні діяльності суб'єкти господарювання, то, насамперед, необхідно узгодити розбіжності між ними на державному рівні. На нашу думку, категорії підприємств залежно від їхнього розміру, що передбачені статтею 63 Господарського кодексу України, слід доповнити визначенням мікропідприємств, а трактування суб'єктів малого підприємництва (згідно із П(С)БО 25 і пунктом 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу) замінити на поняття "мікропідприємства". Чисельність працівників визначена згідно з П(С)БО 25 та Господарським кодексом. Обидві умови за чи-

сельністю зайнятих й обсягом доходу, відповідно до встановлених норм, мають виконуватися одночасно.

У зв'язку з європейським напрямом інтеграції України до ринкової економіки доцільно переглянути на державному рівні та привести у відповідність критерії щодо віднесення підприємств до конкретної категорії. Це забезпечить, насамперед, можливість інтерпретації результатів діяльності суб'єктів господарювання, зіставлення окремих показників за категоріями, уніфікації системи адміністративного впливу державних і місцевих органів влади на забезпечення функціонування підприємств. Оскільки за чисельністю працівників для малих, середніх та великих підприємств норми Господарсь-

¹ Податковий кодекс України // Все про бухгалтерський облік. – 2012. – № 17–18. – С. 161.

² Запропоновано автором згідно із П(С)БО 25, Податковим кодексом України та Господарським кодексом України.

кого кодексу України й Рекомендацій Європейської комісії збігаються, то доцільно узгодити і категорію "мікропідприємства" та розмір доходу від реалізації або річного обороту для всіх категорій. Тому внаслідок наявності суттєвих розбіжностей в українському законодавстві у подальшому дослідженні розглядатимемо сільськогосподарські підприємства з позиції Рекомендацій Єврокомісії: мікропідприємства (3 од., в яких обидві умови виконуються одночасно) та малі підприємства (62 од. за обсягом річного обороту, в т.ч. 27 од. безпосередньо малі з одночасним дотриманням обох умов і 35 од. умовно малих суб'єктів господарювання за розміром доходу від реалізації).

Частка малих підприємств у сільському господарстві досить висока (рис. 2).

Із 2008 року кількість сільськогосподарських підприємств Черкащини зменшується,

що пов'язано, насамперед, із нестабільною економічною та політичною ситуацією у країні, низьким рівнем рентабельності виробництва, незначною державною підтримкою, несприятливими погодно-кліматичними умовами й рядом інших факторів. Частка малих підприємств у сільському господарстві за досліджуваний період у середньому становила 74,5%. Найбільше значення даного показника у 2009 році – 75,9%. Чисельність працівників у малих підприємствах сільського господарства Черкаської області у 2006 році становила 7567 осіб, що на 7% більше, ніж у 2010 році, в якому у середньому на одне мале сільськогосподарське підприємство припадало троє зайнятих.

Грошові потоки сільськогосподарських підприємств оцінюють за рядом показників (табл. 1).

Рис. 2. Сільськогосподарські підприємства Черкаської області¹

1. Показники оцінки грошових потоків і грошового наповнення сільськогосподарських підприємств²

Показник (група 1)	Алгоритм розрахунку	Показник (група 2)	Алгоритм розрахунку
Грошова рентабельність виручки від реалізації продукції	$\Gamma_{PB} = \frac{O_{ЧП}}{B_{РП}}$	Синхронність надходження та витрат грошових потоків	$C_{ГП} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (N_n - V_n)^2}{n}}$

¹ За даними Держкомстату, Головного управління статистики у Черкаській області.

² Складено автором за даними: Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства: підруч. для вузів / А.А. Мазаракі., Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К.: "Хрещатик", 1999. – С. 588–589; Стецюк П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: моногр. / П. А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 232–236.

Коефіцієнт грошової складової (наповнення) чистого прибутку (Гіакоміно і Мілке)	$K_{ГСЧП} = \frac{O_{ЧП}}{ЧП}$	Рівномірність надходження грошових коштів	$P_H = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (\bar{N} - N_n)^2}{n}}$
Коефіцієнт грошової складової (наповнення) оборотного капіталу	$K_{ГСОК} = \frac{ГК + E_{ГК}}{ОК}$	Рівномірність витрат грошових коштів	$P_B = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (\bar{V} - V_n)^2}{n}}$
Коефіцієнт грошової складової (наповнення) поточних активів	$K_{ГСПА} = \frac{ГК + E_{ГК}}{ПА}$	Коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів	$K_C = \frac{C_{ПП}}{V}$
Коефіцієнт надмірності грошових потоків (Бівер В.Х.)	$K_{НГК} = \frac{O_{ЧП}}{Б_3}$	Коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів	$K_{PH} = \frac{P_H}{N}$
Коефіцієнт грошово-поточної ліквідності	$K_{ПЛЛ} = \frac{O_{ЧП}}{П_{БЗ}}$	Коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів	$K_{PB} = \frac{P_B}{V}$
Умовні позначення: $B_{РП}$ – виручка від реалізації продукції; $O_{ЧП}$ – чистий грошовий потік від операційної діяльності; $ЧП$ – чистий прибуток; $ГК$ – грошові кошти; $E_{ГК}$ – еквіваленти грошових коштів; $ОК$ – оборотний капітал; $ПА$ – поточні активи (поточні біологічні активи, інша поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції); $Б_3$ – сума боргових зобов'язань підприємства; $П_{БЗ}$ – сума поточних боргових зобов'язань підприємства; N – надходження грошових потоків (вхідний грошовий потік); V – вибуття грошових коштів (вихідний грошовий потік); $\bar{N}, (\bar{V})$ – середній розмір надходження (витрат) грошових коштів; n – кількість днів у періоді.			

Результати оцінки грошових потоків і грошового наповнення за показниками групи 1 розглянемо в таблиці 2.

Згідно з даними таблиці 2, за обома категоріями підприємств спостерігається тенденція

до зростання грошової рентабельності виручки від реалізації, а найвище її значення у 2010 році у малих сільськогосподарських підприємствах, тобто на 1 грн реалізованої продукції одержали 19,3 коп. чистих грошових потоків.

2. Оцінка грошових потоків і грошового наповнення за роками¹

Категорія підприємства	Показник					
	$Г_{РВ}$	$K_{ГСЧП}$	$K_{ГСОК}$	$K_{ГСПА}$	$K_{НГК}$	$K_{ПЛЛ}$
Мікро						
2009	0,072	-0,850	0,010	0,197	-0,096	-0,096
2010	0,142	0,911	0,019	0,262	1,227	1,227
2010 до 2009, ±	0,071	1,761	0,009	0,065	1,322	1,322
Мале						
2009	0,175	3,039	0,035	3,228	1,485	2,138
2010	0,193	1,772	0,050	2,726	1,639	1,950
2010 до 2009, ±	0,019	-1,268	0,015	-0,503	0,154	-0,188

Коефіцієнт грошової складової чистого прибутку характеризує розмір чистого грошового потоку, який припадає на 1 грн чистого прибутку. За досліджуваний період у всіх категоріях, крім мікропідприємств у 2009 році (-0,85 – внаслідок збитку та від'ємного чистого грошового потоку від операційної діяльності), одержано додатне значення показника. У 2009

році малі сільськогосподарські підприємства мали 3,04 грн чистого грошового потоку на 1 грн чистого прибутку, що є найвищим. За твердженням дослідників², значення коефіцієнта в нормальних економічних умовах повинно бути більше одиниці. Дана умова виконується лише у малих сільськогосподарських підприємствах.

¹ Розраховано автором за даними сільськогосподарських підприємств; у середньому на одне підприємство.

² Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: моногр. / П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 234.

Коефіцієнт грошової складової оборотного капіталу визначає величину грошових потоків та їх еквівалентів, яку одержано на 1 грн оборотного капіталу, та характеризує його ліквідність. Чим більше значення даного показника, тим вищою є ліквідність оборотного капіталу підприємства. Спостерігається тенденція до її зростання у мікро і малих сільськогосподарських підприємствах – у 2010 році відповідно на 0,009 та 0,015 більше, ніж у 2009 році.

Ліквідність поточних активів підприємства, що характеризує спроможність виплачувати поточні зобов'язання в короткостроковому періоді, визначається коефіцієнтом грошової складової поточних активів. Найбільше значення даного коефіцієнта у 2009 році – у малих сільськогосподарських підприємствах, тобто на 1 грн поточних активів припадає 3,23 грн грошових коштів та їх еквівалентів. В. Х. Бівером¹ запропоновано використовувати співвідношення між величиною грошового потоку й сукупних боргових зобов'язань при визначенні ліквідності підприємства, оскільки, як вважає науковець, коефіцієнт поточної ліквідності, який застосовується у фінансовому управлінні, є ненадійним інструментом прогнозування фінансових проблем. У 2010 році значення коефіцієнта надмірності грошових потоків у

малих підприємствах є найвищим – 1,64, тобто на 1 грн боргових зобов'язань припадає 1,64 грн чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Коефіцієнт грошово-поточної ліквідності розраховується як відношення суми чистого грошового потоку від операційної діяльності до суми поточних боргових зобов'язань. Найвище значення даного показника у 2009 році у малих сільськогосподарських підприємствах – 2,14, тобто така частина поточних зобов'язань може бути погашена за рахунок чистого грошового потоку. Від'ємні значення коефіцієнтів надмірності грошових потоків і грошово-поточної ліквідності в мікропідприємствах виникли внаслідок від'ємного чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Показники розраховуються на окремі періоди. Дослідження динаміки їхньої зміни (абсолютного відхилення від значення у попередньому періоді) та порівняння з оптимальною тенденцією дає змогу зробити необхідні аналітичні й управлінські висновки відносно стану грошового обороту, його ритмічності та синхронності². Результати оцінки грошових потоків сільськогосподарських підприємств за показниками групи 2 наведено на рисунку 3.

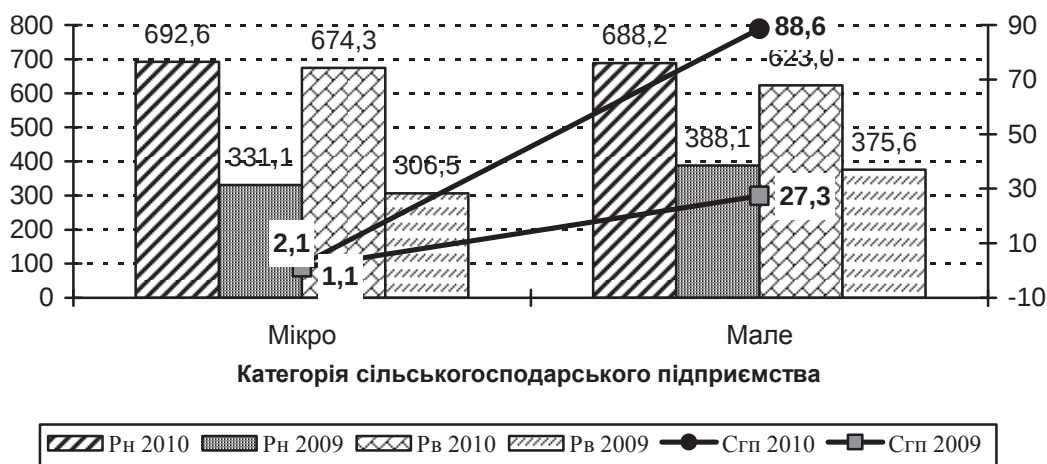

Рис. 3. Динаміка показників оцінки грошових потоків за категоріями сільськогосподарських підприємств (група 2), тис. грн³

Значення показника синхронності надходження й витрат грошових потоків повинно наближатися до 0, що характеризуватиме

узгодженість вхідних і вихідних грошових потоків за обсягами. За досліджуваний період у сільськогосподарських мікропідприєм-

¹ Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: : моногр. / П.А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 234.

² Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства : підруч. для вузів / А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : "Хрещатик", 1999. – С. 588.

³ Розраховано автором за даними сільськогосподарських підприємств; у середньому на одне підприємство.

ствах значення $C_{ГП}$ є найближчим до рекомендованого – 1,1 тис. грн. Бажана тенденція зміни показників рівномірності надходження грошових потоків та рівномірності їхніх витрат, як і попереднього, – наближення до 0. Однак дані рекомендовані значення для сільськогосподарських підприємств є необов'язковими, оскільки їм притаманний сезонний характер виробництва. Їхні найменші значення у 2010 році спостерігаються в малих підприємствах – 688,2 тис. грн (P_H) і 623,0 тис. грн (P_B), у 2009 році у мікро – 331,1 (P_H) і 306,5 (P_B) тис. грн – відповідно.

Розглянемо коефіцієнти оцінки грошових потоків сільськогосподарських підприємств (рис. 4).

Коефіцієнт синхронності надходження й витрачання грошових потоків (K_C) відобра-

жає, яку частку становить середнє відхилення між вхідним і вихідним грошовими потоками у вихідному грошовому потоці, коефіцієнт рівномірності надходження (використання) грошових коштів (K_{PH} , K_{PB}) – частку середнього відхилення вхідного (вихідного) грошового потоку від його середнього значення в обсязі вхідного (вихідного) грошового потоку. Коли значення даних показників наближається до 0, то грошовий оборот підприємства характеризується як нормальний. Як видно з даних рисунка 4, всі показники по мікропідприємствах відповідають рекомендованим тенденціям зміни, малі сільськогосподарські підприємства за K_C наближаються до бажаної тенденції, а за K_{PH} і K_{PB} – близькі до рекомендованої.

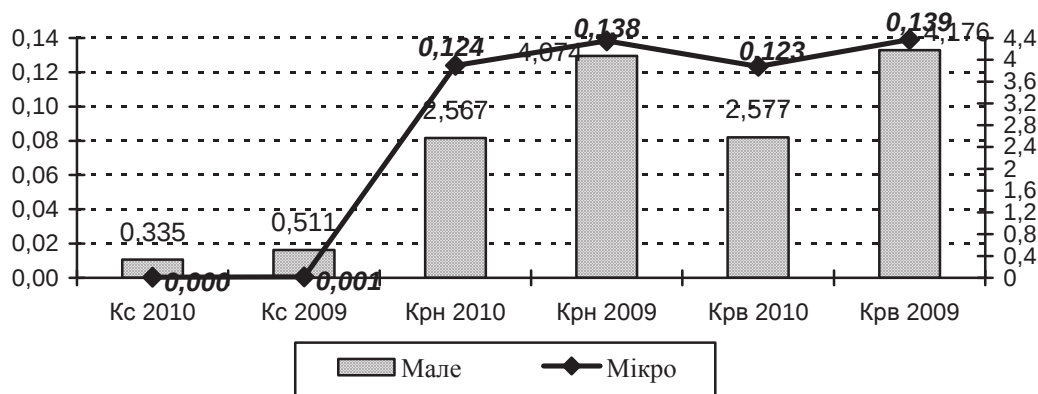

Рис. 4. Динаміка коефіцієнтів оцінки грошових потоків за категоріями сільськогосподарських підприємств (група 2)¹

Отже, згідно з Рекомендаціями Єврокомісії всі сільськогосподарські підприємства досліджуваної сукупності віднесено до групи малих підприємств, у т.ч. три – до групи мікропідприємств. За даними проведеної оцінки за показниками групи 2 найбільш синхронними є грошові потоки мікропідприємств – коефіцієнт синхронності дорівнює 0,0004 у 2010 році та 0,001 у 2009-му; близькі до рекомендованих і розрахункові зна-

чення по грошових потоках малих сільськогосподарських підприємств; за показниками групи 1 лідирують малі сільськогосподарські підприємства із значеннями коефіцієнтів грошової складової чистого прибутку, грошової складової поточних активів 3,04 та 3,23 грн (2009 р.), що забезпечує рівномірність надходження і витрат грошових потоків та можливість їхнього спрямування на погашення боргових зобов'язань.

¹ Розглянуто категорії сільськогосподарських підприємств за їхнім розміром відповідно до нормативно-правових актів України та Рекомендацій Європейської комісії; проведено оцінку грошових потоків сільськогосподарських підприємств.

Рассмотрены категории сельскохозяйственных предприятий по их размеру в соответствии с нормативно-правовыми актами Украины и Рекомендациями Европейской комиссии; проведена оценка денежных потоков сельскохозяйственных предприятий.

The current state of development and efficiency the management of enterprises of Vinnytsia region are exposed, the ways to facilitate the management are suggested. The concept of intelligent software, implementation of which will help to effectively control the intellectual activity and increase the market value of machine-building enterprises.

*

¹ Розраховано автором за даними сільськогосподарських підприємств.